

ՊԱՅՄԱՆՔ

Տարեկան դին Կ. Պոլսոյ համար 450 դշ.
» Գաւառաց » 460 »
» Պոտր երկիրներու » 480 »
» Կեդանայ Կ. Պոլսոյ » 75 »
» Գաւառաց » 80 »
Իւրաքանչիւր թերթի դին 60 փր.
Ծանուցման տողը մէկ անգամի հա-
մար 2 զուրուշ, երկու անգամի հա-
մար 60 փարսոյ, աւելի անգամնե-
րու համար 40 փարսոյ :

Լ Ր Ա Գ Ի Ր

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵԱԿԱՆ

ԵՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 7 ՓԵՏՐՎԱՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Գաղղիոյ նոր պաշտօնականներն ա-
մենայն հաստատման թեմայ իրենց
պաշտօնը յառաջ կը տանին, եւ կա-
մահաճ կառավարութեան հետք ժամ
առաջ ջնջելու կ'աշխատին : Հասարա-
կաց պաշտօնականներ պահպանելու
պատրուակաւ արտաքին կարգի միջոց-
ներու գիմելու օրէնքը պիտի վերնայ .
լրագրաց համար առաւել ազատական
օրէնք մը պիտի դրուի, որով լրագ-
րական յանցանքները՝ փոխանակ ու-
պիկանութեան ատենաներու առջեւ
դատուելու՝ քաղաքացիներէ ընտ-
րուած երգիւնուր գատաւորաց առ-
ջեւ պիտի դատուին, խաղաղարար դա-
տաւորները քաղաքականութեան եւ
ընտրութեանց չ'պիտի միջամտեն, ոչ
ալ ուրիշ պաշտօններու ընտրելի պիտի
ըլլան : քաղաքացիներն ընտրու-
թեանի պիտի կարգուին, բայց դա-
ւառապետաց համար տակաւին փոփո-
խութիւն մը չ'պիտի ըլլայ : Ասոնք են
առ այժմ Պ. Լ. միւլ-Օլիվիէի եւ իւր
պաշտօնակցաց պատրաստած ծրագիր-
ները, որովք դարձեալ «անհայտնեաց»
խումբը դո՛ւ ըլլալէ խիստ հեռի է :

Փարիզի մէջ նոր ոճագործութիւն
մ'ալ հասարակաց մարքին մեծ ար-
տաի պատճառեց : Յենթ-Մորէ թա-
ղին մէջ ծառայ մը իւր գինովութեան
փայտի տրուհոյն ըրած գիտաւորութե-
նէն զարմանալով՝ դանակ մ'առաւ, տիկ-
նոյ պատկած սենեակը մտաւ, եւ զայն
գրեթէ մարթնով գլուխը մարմինէն
բաժնեց : Ի ներկայութեան իւր ամուս-
նոյն որ անգամայն ըլլալով չ'կրցու
օղնութիւն մ'ընել : Դեղձ կինը թէ-
պէտ գիմադրութեան ճիգ թափելով
իւր դահճին հետ կռուելու փորձ փոր-
ձեց, բայց վերջապէս ընկեցեցաւ : Մար-
դասպանը խոհանոցն իջնելով հոն ալ
գէմն երկուցեց զիւրաւորեց, մինչեւ որ
աղմուկը մեծնալով ոստիկանութեան
ղնուորներն հասան եւ եղեւնագոր-
ծը բռնեցին :

Ինչպէս արդէն հեռագիրն ալ ծա-
նուցած էր, Ռօշֆորի բանտարկութեան
վրայ Պէլիլի եւ Թանիլի թաղերուն
մէջ ծանր խռովութիւններ ծագեցան,
որք առանց կառավարութեան արագ
եւ ազդու ընթացից գուցէ գոյազ-
հետեւանք մը բերէին : Պատենէնի
կանդուկեցան, բայց զօրաց եւ ոստի-
կանութեան ձեռք գիւրաւ տապալե-
ցան : Կ'ըսուի թէ ընդ ամենը 150 ի
շափ մարդիկ մեռեալ եւ վիրաւոր ե-
ղած են : Պ. Ռօշֆոր ձերբակալ եղած
ժամանակ, Եիւսթիպի Ֆլուրէնս ալ քու-
վին ըլլալով, ոստիկանութեան տես-
չին վրայ ատրճանակ մը քաշեց .
բայց յետոյ խռովութեան միջոցին ու-
րիշ տեսչի մը կենդան ազատած ըլլա-
լուն վրայ՝ ինքն ալ ահաւ թող տոր-

ուեցաւ եւ կ'ըսուի թէ Պէլիլի Գաղ-
թած է : Այս գէպերէն զատ, կայ-
սեր կենաց գէժ՝ դաւադրութիւն մը
գանուելով բազմաթիւ ձերբակալու-
թիւններ եղան : Քանի մը լրագիրներ
կը ծանուցանեն թէ կայսրը դարձեալ
հիւանդ է. բայց թէ եւ այս զրոյցն ան-
հիմն կերելի, ստոյգ է որ Նաբոլէօն Գ.
վերջին ժամանակներս անընդհատ աշ-
խատելուն պատճառաւ սաստիկ յոգ-
նած է :

Յայտնի է որ Ռուսիոյ կառավա-
րութիւնը քանի տարիէ ի վեր Հռոմի
արքունեաց հետ իւր յարաբերութիւ-
նը բոլորովին կտրած, Հռոմէն դեսպա-
նը ետ կանչած, եւ Պապին հետ կնքած
կրօնական դաշնագրութիւնը ջնջած
է : Այս պատճառաւ Ռուսիա Հռոմի
ընդհանրական ժողովն ալ առ ոչինչ
դրած է : Եւրոպայի լրագիրներէն ու-
մանք Ռուսիոյ այս ընթացից փայտ
եւ այլ գիտողութիւններ ըրած ըլլա-
լով, Նոս լրագիրն հետեւեալ պատաս-
խանը կուտայ անոնց :

« Պատմութիւնը կը սովորեցնէ որ
կրօնական ներողութիւնն ի սկզբանէ
անտի Ռուսիոյ յատուկ եղած է . ասոր
չնորհիւ թի դարուն մէջ Հռոմէական
կաթոլիկներ կային ի Ռուսիա . Ժե-
դարուն մէջ կաթոլիկ եկեղեցիներ շին-
ուեցան հոն, եւ թի դարուն մէջ կա-
թոլիկ եպիսկոպոսներ իրենց հօտին
հողերու պիտոյքը Ռուսիոյ ներողու-
թեան հովանոցին ներքեւ յորցած ենք :
Ռուսիոյ կառավարութիւնը թի դա-
րուն մէջ միայն՝ ուրիշ տէրութեանց
նմանելու բաղձնօք՝ միայն դե-
պատառն մը հաստատեց ի Հռոմ :
Այս նորութիւնը՝ որ Ռուսիոյ աւան-
դութեանց հակառակ էր, Պապին ամեն
տեսակ պահանջմանց դուռ բացաւ,
եւ Ռուսիոյ ու Պապական կառավարու-
թեանց մէջ յարաբերութեանց շրջի-
թիւնը շատցուց, որոյ վախճանն եղաւ
կրօնական դաշնագրութիւն մը : Մտի-
կա Պապին չափազանց պահանջմանե-
րն այնչափ քաջալերեց, որ ամեն բան
ներեալ կարծելով՝ հրապարակային
թշնամանք մ'ըրաւ Ռուսիոյ կայսեր :
Ահա այս անտեղի գործը Ռուսիոյ կա-
ռավարութեան համբերութիւնը հատ-
ցուց . ուստի իր գաշնադրութիւնը
ջնջելով՝ իւր դեսպանն ետ կանչեց : »

Նոս կը շարադրէ բնութիւն կը-
րօնական դաշնագրութիւնը Պապին մի-
ջամտութիւնը կ'ենթադրէր Ռուսիոյ
ներքին գործոց մէջ . բայց Ռուս ող-
գին իւր ինքնիշխանական իրաւունքը
կայսեր յանձնած է՝ զայն ստիպել եւ
անվիճար պահելու համար, ուստի այն
ինքնիշխանութեան մէկ մասնիկն ան-
դամ կարելի չ'է օտար վնասաբերի մը
թողուլ՝ բաց ի բոլոր Ռուս ազգէն :
Ասիկ կը հետեւի որ Ռուսիա Հռոմի
հետ իւր յարաբերութիւնները նորո-
գելու բնաւ միտք չ'ունի :

Ռուսիոյ կառավարութիւնն էրոպա-

յէն նոր փոխառութիւն մ'ըրաւ 12
միլիոն լիրայի, որով իւր երկաթուղեաց
գիծերը պիտի լնայնէ : Այս առթիւ
քանի մը լրագիրներ այնպէս կարծե-
ցնել ուղեցին թէ Ռուսիա նորէն Ա-
րեւելեան խնդիրը խառնելու մտք
ըրած է այս փոխառութիւնը . բայց
Ռեդրապուրկի պաշտօնական թուրքա-
յեան վրէժաց զայն հերքել, ինչպէս նաեւ
սուա հանել այն լուրն ալ թէ Գաբա-
տաղի սահմանին վրայ Օսմանեան զօրք
դաւարուելուն առթիւ Ռուսիա մեծ
տէրութեանց հետ բանակցել սկսած է :

Հռոմէն Անգլիական Բէլ-Մէլ-Կա-
ղէթ լրագրին գրած նամակի մը մէջ
հետեւեալ հետաքրքրական տեղեկու-
թիւնները կը գտնենք Արեւելեան ե-
պիսկոպոսաց վրայ :

« Ստոյգ ազդուէր արտաքին կար-
գի գէպը մը կ'իմանամ, որոյ հետե-
ւանք ծանր կրնայ ըլլալ : Յայտնի է
որ Արեւելքէն բազմաթիւ Հռոմէա-
կան եպիսկոպոսներ եկած են Ընդհան-
րական ժողովին ներկայ գտնուելու :
Պէտք է յիշել նաեւ որ նոյն ժողովին
չորս մասնաժողովներէն մէկն Արեւել-
եան ծէսերուն համար կազմուած է :
Հռոմի արքունիքը շատ տարիներէ
ի վեր կը ջնայ Արեւելեան եկեղեցին
կատարեալ հնազանդութեան մէջ պա-
հելու համար տեղական արտօնութիւն-
ները ջնջել, որք շատ կէտերու մէջ
Արեւելեան պատրիարքները Հռոմէն
անկախ կ'ընեն : Ընդհանրական ժողո-
վին Հռոմի այս կամքն ի գործ դը-
նելու պաշտօն ունէր, քանզի իւր ու-
րոյնիւք նիւթերուն մէկն ալ այս էր :
Անցեալ օր եպիսկոպոսական իրաւա-
տութեան նկատմամբ բարեկարգու-
թեան կանոնաց վրայ վիճարկանութիւն
բացուելով, Գաղղեացաց պատրիար-
քն Արեւելեաց կարգերն ու արտօ-
նութիւնները պաշտպանելու եղանա-
կաւ խօսեցաւ : Յիշելով պատրիարքը
Արեւելեան գրականութեան քիչ հը-
մուտ, բուն Արեւելեան եկեղեցական
մ'է, հիւանդատ եւ երկչոտ կերպա-
բանքով : Այսպիսի բարձր եկեղեցա-
կան աստիճանաւորի մը գործածած
լեզուն մեծ զայրոյթ պատճառեց ու-
մանց : Բթրականացի գլուխ կարդի-
նալ Պարնապօ, որ արդէն բաւական
խիստ բնաւորութեան տէր է, անա-
պատէն եկած Արարի մ'այս յանգրդ-
նութեան վրայ զայրանալով, բոլոր
Արեւելքի կաթոլիկ եկեղեցականներն
իւր ամենախոնարհ ծառայներն ընելու
համար տուած հրամանին դէմ՝ քաղ-
ղէացաց պատրիարքին հանած գի-
մադրութիւնէն առաւել եւս ի բար-
կաթիւն բրգեցաւ, մոնաւանդ որ այս
գիմադրութիւնը կրնար ճարակիլ :
Հարկ էր ուրեմն զայն շատ եւ ազդու
կերպիւ պատմել . քանզի թէ խառու-
թիւն ի գործ չ'ըլլուէր, ուրիշներ ալ
կրնային նոյն օրինակին հետեւելու
քաջալերել : Այս սկզբանց համեմատ,

ՊԱՅՄԱՆՔ

Գուրս գտած լրագրաց ճանրու
ծախքը խմբագրութեան վրայ է :
Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ
կամ որ եւ իցէ գրութիւն խմբագիր
— Տնօրէնին պիտի ուղղուի, Կ. Պո-
լիս, Չինիլի խան, Մատիսի գրասեն-
եակը :
Հանրու ծախքը չ'իճարուած նա-
մակ չ'ընդունուիր :

Պապը որոշեց որ անխորհուրդ Պա-
րիարքին խրատն անձամբ ինք տայ .
Ռուսի զայն վատիկանի պալատը կան-
չելով, ստոտկապէս յանդիմանեց : Կ'ե-
րեւի որ նորին Սրբաշնորհութիւնն ալ
վերջին տարեման քարկայած էր :
Պապը, ի ներկայութեան Երուսաղէ-
մի Պատրիարք Գեր. վալէրիայի՝ խեղճ
Գաղղեացացի զայրանօք ի խօսքեր
բարեւ ետեւ, որ իւր բոլոր անգամնե-
րը գողի մէջ էր, զայն հրաւիրեց որ
կամ իր պաշտօնէն հրաժարելու զիւր
տայ, կամ իր եկեղեցոյն վալելած
վալեմի իրաւունքը թողու : Արեւելք-
ցին ահագողի մէջ խնդրեց որ իրեն
խորհելու ժամանակ տրուի : Բայց ըս-
տոյգ տեղէ իմացած եմ որ իր խըն-
դիրը մերժուելով՝ վերջապէս Պապին եւ
Գեր. վալէրիային ասիական մը իւր ե-
կեղեցոյն վալեմի արտօնութիւնները
զոհեց : Այս ալ կը կրկնէ թէ որ-
չափ որ այս պատմութիւնն անհաւա-
նական ալ երեւնայ, հաւատարմ աղ-
բիւրէ իմացած եմ, ստուգութեանը
վրայ կասկած չ'իկայ : Ռուսի զարմանք
չէ որ այս լուրը եպիսկոպոսաց վը-
րայ խոր տպաւորութիւն մ'ըրած
ըլլայ : Այս վարկերիս անոնց ամեն-
քնն ալ կը խորհն թէ այս դայ-
թակցելի գործն ի՞նչ կերպիւ ընդ-
հանրական ժողովը ներկայացնելու է :
Եպիսկոպոսաց անկախութեան իրա-
ւունքը բռնաբարեցաւ՝ այնպիսի կեր-
պով՝ որոյ նմանը խառնարային դարուց
մէջ բռնաւոր պատրիարք միայն ի գործ
դրած են : Կարծեմ ներկայ ժամանա-
կիս վիճակին վատիկանի մէջ մանկու
անկարելութեան վրայ ուրիշ բան չը
կրնար լաւագոյն գողափար մը տալ,
քան թէ հեղ Պիոս Թ ին այսպէս բո-
լոր նկատու մ'ի բաց թողլով բռնու-
թեան գործ մը կատարել :

« Իւնիլէն լրագիրը քանի մ'օր ա-
ռաւ քառասուն եւ հինգ եպիսկոպո-
սաց յանկ մը հրատարակեց, մեծ մա-
սն Արեւելքի վիճակներէն, որք մաս-
նաւոր ուղերձ մը մատուցել են ի նը-
ջատ անկարելանութեան սկզբանց :
Երեւի թէ այս ուղերձը կիլիկիոյ
Պատրիարք Գեր. Հասուն շարագրած
է . որ թէպէտ չը հրատարակուեցաւ,
բայց մէկ հաստուածը միայն լրագրաց
մէջ տնտեսեցաւ, ուր տէրութեանց
ղնուորական զօրութիւնը դատաւար-
տուած է : Ենյն ուղերձին մէջ կը
խնդրուի նաեւ Պապին՝ որպէս զի
անսխալականութեան վարդապետու-
թիւնն հրատարակուելուն պէս՝ Պապը
յայտարարութիւն մ'ընէ թէ պատե-
րաբար ոճիր մ'է : »

Գաղղիական Լա Ֆրանս լրագիրն
ալ, որ չափաւոր կաթոլիկութեան
պաշտպան է, կը ծանուցանէ թէ
Գեր. Հասունն մեծ ճիգ կը թափէ
որպէս զի Արեւելեաց կաթոլիկ եպի-
սկոպոսներ անսխալականութեան վար-
դապետութիւնը ինքը բնաւ համար
Պապին մատուցուելիք ուղերձն ստու-

լոյ մը մէջ, ինչպէս մայրաքաղաքիս
օտարադէի լրագրիւններն ալ գիտողու-
թիւնն էրնեն, Գրիստոնեայ ազգաց
վրայ նախատուող տպաւորութիւնն չ'ը-
րաւ։ Այս գէպը երկուշաբթիէն 'ի
վերջաթիւղի չ'եղող հասարակութեանց
բերանն է։ Յոյներն ու Հայերն ալ շա-
րունակ անոր վրայ կը խօսին, եւ թէ-
պէտ այս միջամտութեան օր մ'իրենց
ալ հասնելու վախը չ'է վրէժի կարծա-
ծին չ'ալ մեծ է, բայց անտարակոյս
միջամտութիւնն ըստ ինքեան չ'էր կըր-
նար միաբերը չ'ուղէլ։ Իսկ կաթո-
լիկ ազգայնաց դաւով չ'է վրէժ—չէ-
րըտի ուղղեալ ուրիշ նամակ մ'այս-
պէս կը նկարագրէ անոնց զգացած
տպաւորութիւնը. « Իւրաքանչիւր ոք
ինքնիրեն կը հարցնէ թէ արդեօք ա-
սիկա Գրիստոնեական կրօնի պաշտօն-
եայ մ'է որ չորս հարիւր զինուորաց
պահպանութեան ներքեւ պատարագ
մատուցանելու կուգայ, եւ թէ արդ-
եօք այսուհետեւ ոստիկանութեան
պաշտօնական պիտի ճանչնանք մեզի
կրօնական դուռնա։ Նոյն նամակին
խօսքին նախովի եկեղեցւոյ մէջ միտ-
նող գաղանի ոստիկանութեան գործա-
կանքն ալ Ռէվոլյուտ. ատրճանակնե-
նով զինեալ էին, թէ եւ մ.ք.ալ չ'է վրէժ
չ'էրըտի հետ ասոր հաւատալ չ'ենք
ուղեր։ »

Եւստօթ գէպերը կրկնել չ'ենք
ուղեր, բայց եղածներէն կը տեսնուի
որ Հռոմէական Հայ ժողովրդեան ներ-
կայ պարագայից մէջ անկարելի պիտի
ըլլայ իւր ատակով կառուցեալ տաճար-
ներուն մէջ հանդարտ խղճիւ եւ ան-
վրդով իւր աղօթքն ընել։ Ուստի ա-
ռանձին տաճարներ ունենալու համար
տէրութեան ըրած աղաչանացարդիւն-
քին սպասելով Համազգեաց ընկերու-
թեան ժողովատեղին առժամանակեայ
եկեղեցւոյ փոխարկած է, եւ հոն ուր
Գեր. Հասուն ազգային զգացումն ընդ-
միջտ խղճած կը կարծէր, հոն անոր
կենդանութիւնը յաղթական կերպիւ
կը նուիրագործի։

Ինչ պիտի ընէ հիմայ Հռոմէ. պիտի
անսայ այս դանդաղացած ձայներուն
եւ պիտի թոյլու որ Հռոմէական Հայ
ժողովրդը իւր վաղեմի իրաւունքնե-
րը պահպանելով իր աչքին առջեւ

հերձուածող համարուած ազգի մը ծե-
սերը արարողութիւնները եւ ազգայ-
նութիւնը պահպանէ։

Մեք չ'ենք կարծեր թէ Հռոմ
իւր ընթացից գծէն խոտորի. ուստի
թէ եւ կըրքերը ցածուցանելու համար
առեւելեալ փութով իւր գործը յառաջ
պիտի տանի։ Մինչեւ հիմայ զարմանք
կուգար մեզ որ Հռոմէական ազգա-
յինք, որոց մէջ հայ անուան պարծանք
եղող այնպիսի բարեկիրթ անձինք կը
գտնուին, եւ որոց մէջ Միւթարեան
միաբանութիւնը, որչափ ալ որ վերջե-
րեա իւր հակազդային ընթացիւք իւր
առաջուան համարուել կորուսած էր,
բայց տակաւին ազգային լեզուն
պատմութեան եւ գրականութեան
մատուցած պայծառ ծառայութիւն-
ներն անժխտելի էին, անդրաւեւեալ
կուսակցութեան ձեռքը հըռ գործիք
մ'ըլլան։ Բայց ահա ժամն եկաւ որ
իրենց ազգութիւնն աշխարհի առջեւ
պաշտպանելով անդրաւեւեական լու-
ծը բոլորովին թոթափեն եւ Հռոմայ
թմրեցուցիչ ազդեցութենէն ազատե-
լով իրենց նախնեաց փրկարար առան-
գութիւնները պահպանեն։ Այս ըն-
թացքին մէջ, թէպէտ եւ ազգին մե-
ծաղոյն մասին հետ կրճեղով չ'միա-
նան, բայց անոնց եղբայրական հա-
մակրութիւնը հաւատարմութիւնը
եւ ազգին երկու ճիւղերը, իրեւ մի
եւ նոյն արմատի շառաւիղներ՝ իրարու
գիրկընդխառն փաթթուելով, կը զար-
դանան եւ կը յառաջադիմեն փոխա-
դարձ սիրով ու կրօնական ներողու-
թեամբ, 'ի պարմանա Հայ ազգին եւ
Հայ անուան։

Նախընթաց թուով յարգի կաթո-
լիկ ազգայնոյ մը մեզ տուած տեղե-
կութենէն առնելով հրատարակե-
րէնք թէ ազգային իրաւունքներն
Հռոմայ ակթովին յանձնելու վերաբե-
րեալ գիրք մի միայն Գեր. Հիւրմուղ-
եան եղբարք չ'են ուզած ստորագրել։
Եւ թէն ստացած տեղեկութիւններ կը
հաւատարմութիւնն են Գեր. Սիւքիաս Գա-
ղանձեան եպիսկոպոսն եւ ուրիշ մէկ
երկուք ալ 'ի սկզբան չ'են յանձն առել
ստորագրել։ Բայց վերջն ինչպէս եղեր

է՞ դեռ լուր մը չ'կայ։ Փաղկեացող
Պատրիարքին զխուս եկածը րաջայե-
րական յոյս մը չ'տար գործին վախճա-
նին վրայ։

Կը լսենք թէ Պրուսիոյ Պիլէճիկի,
Արգուինի եւ Տրապիզոնի կաթոլիկ հայ
ժողովրդաց մեծ մասն ալ Գեր. Հա-
սունեանի գէ՛մ բողոքող մասին հետ
ըլլալին պիտի յայտնեն։

Երեւաթի օրը Մեծ Եպարքո-
սին ապարանքը գացող տիկնայք՝ Նո-
րին բարձրութեան Հարձմէն ներկայա-
նալով իրենց պատրաստած խնդրա-
դիրը մատուցել են։ Բարձր. Ասիլի վա-
շան խնդրագիրը կարգալէ ետեւ պա-
տասխան դրէրէ թէ Բ. Գեռն ար-
դէն կըրարդի այս խնդրոյն, եւ պա-
տասխանն ալ մինչեւ երկու երեք օր
կը արուի։ Հետեւաբար այսօր պատաս-
խանքն կ'ապասուի։

Սիւսէն Պատրիարքարան եկած հե-
ռադիր մը կը ծանուցանէ, թէ նոյն
վանքի միաբաններէն Յովհան անուն
վարդապետ մը Սիւսէն Նիկողոս եպիս-
կոպոսին ինքնակոչ կաթողիկոսութիւ-
նը չ'ընդունելով Նիկողոս եպիսկոպոսը
զայն գիրքը ժամանակ իր խուցը կան-
չեր, եւ ձեռքերը կապելով 5—600
խորագրանի հարուած տուել է անոր
խեղճ վարդապետը մահամերձ վիճա-
կի մէջ է։

Այս բարբարոսութեան գործը՝
եթէ ստոյգ է՝ բաւական է Նիկողոս
եպիսկոպոսին ինչ տեսակ մարդ մ'ըլ-
լալը յուշնելու։ Այս ալ քովը պիտի
մնայ արդեօք։

Լրագրոյս 941 թուոյն մէջ հրա-
տարակուած Հայկական նամակին մէկ
կէտին գէ՛մ Մանգումէի յունվար 30
թուոյն մէջ կ'ու յորուած մը տես-
նութեամբ արգոյ Պ. Լեւոն այն յորուա-
ծին պատասխան մը գրած ու մեզ
զրկած է, բայց ներկայ թերթին մէջ
անշ չ'ըլլալուն՝ հրատարակութիւնն
յառաջիկայ չ'ընքաթիւն տուել կը
թողուք։

ըստին կը չարաբուէր, անդին Լա-
ւէ փողոցը թիւ 13 ժողովարանը եկե-
ղեցւոյ փոխուած, դոհութեան ձայները
գէպ յերկինք կը բարձրացնէր։ Փո-
թորկայից ու լեւոնական աշխարհ
մէջ խաղաղութեան եւ հաշտութեան
որդաւայր մ'էր ասիկա։ Սրբ. Գիւ-
րէյեան Յովսէփ վարդապետը որտա-
րա՞ծ ձայնով ու ջերմ եռանդով սուրբ
պատարագը մատուց ըստ հին սովո-
րութեան Հայաստանեայց եկեղեցւոյ։
Շատ մարդ ուրախութեան արյունքներ
թափեցին. հազար մարդէն աւելի ժո-
ղովուած էր հոն. ինչ քաղցութեամբ
եւ աւետարանական ճիշդութեամբ կը
վարուէին մէկըմէկու հետ. . . : Այս
սրբութեան տաճարը՝ մարմնեղէն հը-
րեցունքը բոցակէզ սերտիւններէ պա-
շարուած էր։ Գուրս մնացած ժողո-
վուրդն ալ փողոցէն « դոհութիւն »
կերդէր։ Հասունի անունն երբէք չ'ի-
յիշուեցաւ։ Մտորագրութեանց թիւը
հազարն անցեր էր նոյն օրը։ Կըրտի
թէ չ'եկեղեցին 400 ստորագրութեամբ
թուղթ մը՝ հատել է մայրաքաղաք։
Երբ մէջ թէ առաքինազարդ Առա-
քիւսեան եպիսկոպոսին եւ Մէլ Գեր.
Հասունեանի հոգեւոր եւ աշխարհա-
կան իշխանութիւնը բացարձակապէս
կը մերժուի։

ԱՐՏԱՆԱԳԻ

Դ.
Փետրվար 14 երկուշաբթի Տեառն-
ընդառաջի օրը Գաղաթոյ եպիս-
կոպոս առաքինազարդ Յովսէփ գե-
րապայծառ Սուրբ Յովհան Ռսկեբե-
րանի ժողովրդեան եկեղեցւոյն մէջ
ինքնահրատաճ ձայնաւոր պատարագ
պիտի մատուցանել ըսինք։ Գիւր ար-
շաւոյր չ'ծագած՝ եկեղեցին զինուորա-
կան խու մերէն չ'ընդառաւ էր. հոն
քանի մ'ալ թիւղանթ չ'տեսնելու շատ
զարմացայ. . . : Աղեքսանդր Պօրճիա
Պապին ժամանակը յիշեցի։ Սպանիոյ
հաւատարմութեան պալատներուն
գիմաց երբէք այդչափ զօրք տեսնե-
ւած էր. կարծես թէ Սուրբ—Բար-
թոլմէոսի կոտորած մ'ընելու կը
պատրաստուէին եկեղեցւոյ գոհներուն
վրայ հետեւելու ազդը կը կարգադրէր.
« Արանց իւր կանանց տուգանք վճա-
րելու եւ բանտարկուելու պատժով
խտրել արգելուած է բարձր ձայնով
աղօթել կամ երգել։ » Ահաւասիկ ժո-
ղովուրդը վախճանելու համար սքանչելի
գիւրս մը. եկեղեցւոյ սուրբ հարք
ոսկիններու ճովով ժողովրդեան գո-
հութեան մէջ ներել կուգին. . . :
« Երբեք ալ տարակոյս չ'ունիմ որ հե-
թանոսաց մէջ ալ աւետարանը ստիճան-
ելով կը քարոզուի. . . : Գրիստոնէու-
թեան հալածիչներն ասկէ դուրս բա-
նել չ'էին քնել։ Լաւ գիտեմ որ այս
հրամանը տէրութեան կողմանէ չ'էր
երբէք Օսմանեան բարխանամ տէրու-

թիւնը կրօնական ցոյցերը խախտել
չ'է ուզած։ Ինչ պիտի ընէ քաղաքա-
կըրթեալ աշխարհքը՝ իննեւտաներ-
բորդ գարուս լուսաւորութեան տունն
միջնադարեան յետագէժ տեսարաններ,
սուրբ Բարթողոմէոսի փորձեր, հաւա-
տաւորութեան արժանի գործեր տես-
նելուն. . . : Նստարկոյս անդրա-
ւեւեական պատմագիրք պիտի ուրա-
նան այս աւետարանական ոգւոյն հա-
կառակ գէպերը, ինչպէս կուրանան
ու կը ժխտեն հաւատարմութեան
արիւնարբու ատենները, միլիոնաւոր
մեղի նման էակներու անտանելի տան-
ջանքները, հրովէղ եւ հեղձամղձուկ
մահը, եկեղեցական պատմութեան է-
ջերը նուազանցող ու Բրիտանի քա-
րոզած մաքուր եւ հիշ վարդապե-
թեան արատ բերող անարժան պատե-
րու շարքը, իր աղիկը սիրուհոյ տեղ
գործածող Աղեքսանդր 2 ազգապիղծ
քահանայապետը, եւ այլն, եւ այլն.
զատեք եթէ մի ըստ միովն յիշելու
ըլլանք, ոչ գրիչ ոչ մեկնաւ ոչ թուղթ
կը բաւէ։ Առաքինազարդ Առաքել-
եալ դերապայծառ սովորներուն մէ-
ջէն անցնելով եկեղեցւոյ մոտ։ Այն
միջոցին ժողովրդեան մէջէն ձայն մը՝
« Ղլատուած, թագաւորն եւ ազգը
սիրող եկեղեցիէն դուրս ելնէ » գո-
չեց. եւ ահա եկեղեցւոյն երեք դռնե-
րէն արանց եւ կանանց, ծերոց ու տղայոց
հեղեղանման խուռն բազմութիւն մը
դուրս թափիլ սկսաւ. հրացանակիր

զօրքերը ժողովրդական շարժում մը
կարծելով հրացաններն օդին մէջ բարձ-
րացուցին, բայց խաբուեցան։ Ասիկա
ազգին աւանդաբայտ եւ ողջամիտ մա-
սն էր որ Աստուծոյ տաճարին պղղ-
ծութեան եւ Գրիստոսի Տեառն մերոյ
միւսանդամ 'ի խաչ ելնելուն հանգիստ
տես ըլլալ չ'ուղեւոր արհաւիրք կը մեկ-
նէր այդ Գողգոթայէն։ Եթէ Յիսուս
Գողգոթայի վրայ հրէից ձեռքը 'ի խաչ
եկաւ, հոն նոյն խաչ իր պաշտօնեայնե-
րէն խաչին վրայ կը բարձրանայ. . . :
Աստուած եօթն մահացող մեղքերէ
կը խորշի։ Եկեղեցիէն ելլող բազմու-
թիւնը՝ հեռուէն նկատուին աչքին եր-
կայն օձի մը նմանութիւնն ունէր, որ
ճամբայներուն մէջէն սուլելով օձա-
ձեւ կանցնէր կերթար, որու գլուխը
արդէն Լաւէ փողոցը թիւ 13 ժողո-
վարանը մտել էր, բայց պոչը գեռ ե-
կեղեցիէն դուրս երած էր։ Քիչ
ատենէն եկեղեցւոյն մէջ քանի մ'օտա-
րագիւններէ զատ մարդ չ'մնաց։ Երկու
անգամ Տրապիզոնէն ու անգամ մը
Լնկիւրիյէն մերժուած առաքինազարդ
ու քաղցրաբարոյ Յովսէփ վարդապե-
տը՝ զինուորներէ չ'ընդառաւ հա-
ւատարմութեան ապարանք վերա-
դարձաւ։

Ե.

Նոյն օրը մինչ Յովհան Ռսկեբե-
րանի մէջ յամառութեան, փա-
ռախրութեան, հեռոյ եւ նախանձու
պատարագով Փրիլաքոս տէրն մեր վե-

